

Tomáš Sixta: *Modlitba jako literární žánr a jeho realizace v současné české poezii*, FF UK, 2023

Posudek vedoucího práce

Tomáš Sixta obhájí magisterskou práci na komparatistice a současně s tím studuje v doktorském studiu teologii. Téma práce si velmi šťastně zvolil v průniku obou oborů a napsal velmi kultivovanou, promyšlenou a podnětnou práci. Pro mě jako školitele byla práce přínosná v tom, že jsem nemusel s autorem řešit základní otázky a formální náležitosti, ani úvodní váhání kolem přístupu, práce od začátku probíhala v rovině diskuze nad relativně pokročilým konceptem, nad nímž jsem si já, a doufám i Tomáš Sixta, leccos objasnil. V posudku se na tuto diskuzi pokusím navázat.

Text se dělí na dvě hlavní části, v první autor rozebírá vybrané koncepce básně-modlitby, a zkoumá možnosti žánru, ve druhé se pak na tomto základě věnuje české poezii po roce 2010, z níž nejprve vybírá několik signifikantních příkladů a poté podává soustavnější přehled modlitby a jejích variací. Po formální stránce nemám co práci vytknout.

Téma, které Tomáš Sixta zvolil, vybízí k promyšlení možností, jak k němu přistoupit. Zvolená cesta je jednou z těchto možností, má své přínosné i problematické stránky. Práce tohoto druhu by se mohla, domnívám se, opírat o několik bodů: problém a definice modlitby jako žánru; otázka historického vztahu modlitby a poezie a jeho pozadí v lidských dějinách zejména s ohledem na náboženský vývoj, a geneze žánru; soustavné pojednání o modlitbě v literatuře určitého období a/nebo jazyka; volba paradigmatických nebo prototypických básní, které by žánrové pole pomohly zmapovat; antropologicko-filosofické pojetí, které by se ptalo po funkcích a smyslu literatury a náboženského aktu. Vzhledem k povaze diplomové práce zůstaly některé z těchto možností pochopitelně stranou a předkládaná práce se jednak zabývá spíše synchronně založenou problematikou a definicí žánru; jednak soustavně mapuje českou poezii po roce 2010 – zvláště tady si text zaslouží ocenění, protože autor poměrně důkladně prošel českou poezii daného období a uvedl množství příkladů. Toto základní rozvržení doplňuje několik příkladů v úvodu druhé části, které do jisté míry směřují k prototypickému pojetí, které ale v práci nepřevažuje. Stranou zůstává historický přístup, který by ovšem vydal na rozsáhlý průzkum a samostatnou publikaci a je či bylo zcela na místě nevydávat se tímto směrem. – Dovolím si nicméně několik poukazů ke genetickým otázkám, které mohou být vyjasňující. Určitý spor, který tematizují i citovaní autoři, či neurčitost, spočívá ve vztahu poezie a modlitby jako prvku náboženské praxe. Ptát se, co bylo první, nevede jen k historickým faktům, ale vůbec k otázkám po základu literární teorie. Pojem literatury je

poměrně mladý a v tom smyslu modlitba předchází poezii jako součásti literárního pole. Pojem literatury ale lze uplatnit zpětně a v tom smyslu můžeme nacházet literární prvky i v prokazatelných příkladech modliteb. Sapphina tzv. Óda na Afrodítu (cituje Culler v *Teorii lyriky*) by patrně spadala do výměru modlitby a také vzhledem k době jejího vzniku můžeme předpokládat její funkční uplatnění, přesto ji dnes čteme především jako krásnou báseň. Něco podobného platí pro biblické žalmy. Teprve moderní doba ale přichází s „estetickou funkcí“, která de facto vyzdvihuje strukturu textu na úkor praktických funkcí. V tomto ohledu je otázka nakonec nerozhodnutelná. Respektive se můžeme ptát, zda se jakákoli modlitba, která plní společenskou funkci, tj. používají ji různí lidé a nejde jen o jednorázové soukromé vyznání, obejde bez literárních prvků, zda může být „ošklivá“, nesdělná apod. Osobně se domnívám, že nikoli, protože modlitba není nesrozumitelné zaklínadlo. Na druhé straně se ovšem můžeme ptát, zda každá báseň v sobě nenese prvek oslovení a tedy nemá úzký vztah k modlitbě. „Spor“ mezi praktickou funkcí a strukturou ovšem dovoluje, a Tomáš Sixta svou typologií literární modlitby jde tímto směrem, aby si obě oblasti ponechaly svou relativní autonomii a mohly se ovlivňovat, navzájem přivlastňovat, čímž otvírají produktivní pole. Podle Jahana Ramazaniho je tato virtuální hybridita podstatným znakem poezie. Druhým historickým momentem jsou proměny náboženských názorů. Po ateistických stoletích, která přišla s tématem „smrti Boha“ byla napsána celá řada básní-modliteb, které z tohoto pozadí těží, a to nejen například Baudelairova Modlitba k Satanovi, která je provokativně opoziční, ale také dekonstruktivní básně, které zpochybňují celou hierarchii rolí a vztahu člověk B/bůh, navazují na motivy theodiceje, později nietzchovský impuls a následky holocaustu. Materiál, který Tomáš Sixta mapuje je touto problematikou dotčený, ale ne zásadně, dá se říci proto, že tento impuls je již v poezii víceméně asimilovaný. Autor se s ním myslím pěkně vypořádává ve své definici, když vyzdvihuje oslovení posvátné entity, anebo z druhé strany „zposvátnění“ oslovovaného formou modlitby. Tento druhý moment, soudím, je pro poezii velmi produktivní a nesmírně zajímavou otázkou je, zda lze najít nějaké protipříklady. Nejsem si jist, ale v každém případě tento moment otevírá formu modlitby k širokému poli poezie a mohl by být rozveden do samostatné práce. Ze všeho nejvíce by si zasloužil další diferenciaci, protože ono „zposvátnění“ může mít celou řadu významů, které se již možná vymykají tomu či onomu náboženskému pojetí. Připomněl bych básně Paula Celana, kde je na tomto místě cosi jako nezhojitelný smutek.

Mám-li shrnout, práce Tomáše Sixty přináší promyšlené zpracování tématu, vybízí k dalším úvahám a pokračováním již za horizont stanovené koncepce a nakonec klade podnětné otázky

nejen ke vztahu básně a modlitby, ale o povaze poezie jako takové. Zdůraznil bych příkladné využití znalosti dvou oborů i to, že autor soustavně prošel a excerpoval poměrně rozsáhlý soubor textů. V kontextu diplomových prací patří jeho práce k těm nadstandardním. Práci doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnocení výborně.

V Praze, 4. 9. 2023

doc. Josef Hrdlička

Ústav české literatury a komparatistiky FF UK